

Le Garrec Toussaint René Marie (Kergrist-Moelou 1862 – Montroulez 1939)

Modernnaet eo bet an doare-skriva.

Bet embannet e 1902

Taolenn

Son al lann.

Ar spern-gwenn.

Bleun ed-tu.

Gwerz war stad ar brezoneg.

An delenn hag ar barz.

Son al lann

War don : Podad-lêz, Prosper Proux.

Da veuleudi, lann aour-melen,
A rank diston war va zelenn ;
Da gaerder atao a ganin
Tra vo mouez ha buhez ganin :
Te 'zo, 'gav din, penn-kil-ha-troad,
Heñvel-touet ouz ar Breizad.

Te n'eo ket brao lammed ganit,
Kregi ennout 'zo dihounid :
Bezañ 'teus ivin hir ha lemm,
Penn hag a bik, drein hag a flemm ;
Red eo ivez bezañ paotr mad
A-barz dond a-benn euz ar Breizad.

Hogen, mar geo da stumm direiz,
Te 'zo kalon vad en ez kreiz :
Diwarnout e teu lêz d'ar zaout,
Troad d'ar hezeg ha gloan d'ar maout ;
E galon ha zoken e wad
A oar rei ivez ar Breizad.

Pe 've divalo pe ve brao,
Te 'vez bleuniou warnout atao,
Bleuniou alaouret ha seder,
En o zouez 'kan an alhweder ;
Bleunia 'vel-se 'ra da beb oad
Huñvreou e spered ar Breizad.

Te 'houl', 'benn chom yah ha digor
Avel menez pe avel mor :
Pell euz da vro ne rafes ken
'Med dizeha gand an anken ;
'Veldout ne vez laouen ha mad
Nemed en e vro ar Breizad.

Pa gan en ez kreiz an avel,
Moueziou kuñv a deu da zevel,
A-wechou karget a zaero'
Pe heñvel ouz klemm tud varo ;
Meur a wech ivez d'huannaad
En em daol telenn ar Breizad.

Breudeur om eta penn-da-benn,
Gand eun heveleb planedenn
Staget ouz ar memez douar,
Dindan ar memez heol klouar :
Rag-se, da fleurenn 'vo dalhmad
Fleurennig karet ar Breizad.

Ar spern-gwenn

War don : Kaourantinig.

Kaerra tra am-eus bet kavet
Abaoe an deiz ma oan ganet,
Kaerra tra am-eus bet karet ;

Eo, da viz Mae, deuz ar beure,
Gweled ken koant hag eun huñvre,
Glizennig Vae war he gorre,

Eur fleurennig ken glan, ken gwenn,
Ken dudiuz ha ken laouen,
Eur fleurennig war ar spern-gwenn,

Gwisket ganti eur gorvennig
Sort 'nevez ket plah pinvidig,
Digor ganti he halonig.

'N eur daol en avel eur hwezvad
A bik kalon an tremeniad,
'N eur daol en êr he "devez mad" ;

'N eur lavared d'ar reuzeudig,
D'ar hlasker-boued, d'ar hlañvidig,
'N eur lavared : « C'hoarz 'ra, kêzig !

C'hoarz 'ta ouz douster ar vuhez,
Eet eo kuit ar goañv didruez ;
C'hoarz ouz madoberou Doue !

Va hwezvad a zoug madelez,
Ha va yaouankiz levenez,
Ha va zae wenn pinvidigez ! »

O ! mar chomfe bepred en êr
C'hwezvad ha bleunigou¹ tener,
O ! mar padfe 'n nevez-amzer !

Mez ar bleun 'nij gand an avel,
Ar c'hwezvad ehan da zevel :
Bleun ar spern gwenn a rank mervel.

O wel' d bleun ken buan hijet,
Am-eus bet aliez soñjet,
O wel' d c'hwezvad ken pell nijet,

Er merhedigou yaouank-flamm
'Vez dilamet digand o mamm,

---

¹ bleunigou : bleuniouigou

Merhedigou koant ha divlamm,

Ne chom war o lderh netra 'bed
Nemed an eñvor, kreñv-meurbed
Deuz ar c'hwezig-vad a oa bet !

Bleun ed-tu²

War eun ton dañs Kerne.

En Kerne 'weler parkadou
Ed-du sammet a vokdou,
Bokedigou koant ha gwerh,
Gwenn evel al lêz, galn evel an erh ;
En Kerne 'weler parkadou
Ed-du sammet a vokedou.

Pa zon ar hreisteiz tro-war-dro,
Pa gan an angelus er vro,
E sav 'kreiz an heol skeduz
Eur vouez don ha kaer, eur vouez vurzuduz,
Pa zon ar hreisteiz tro-war-dro,
Pa gan an angelus er vro.

Eur vouez greet gand oll vouezigou,
Kant mil a ganaouennigou,
Ha na reont 'med unan,
Tremenet enni kalon ar gwenan,
Eur vouez greet gand oll vouezigou,
Kant mil a ganaouennigou.

Ken dous e sav ar ganaouenn
Ma taol c'hwezvad en oabl laouen,
C'hwez mel ha c'hwez plijadur,
C'hwez kement tra vad a zo en natur ;
Ken dous e sav ar ganaouenn
Ma taol c'hwezvad en oabl laouen.

Ar ganaouenn a zo ken kaer
Ken, ouz he selaou, e ranker
Chom sebezet d'huñvreal
'Vel pa ve Doue 'vond da gaozeal ;
Ar ganaouenn a zo ken kaer
Ken chom sebezet e ranker.

Ken luskelluz e talh he han
Ma teu ar wazig-dour d'ehan,
Hag ar lapous de devel,
Hag an êzennig da hun, da vervel ;
Ken luskelluz e talh he han
Ma teu ar wazig-dour d'ehan.

Reo an noz, reo ar prajeier,
Kousket ivez 'n ho toureier³ ;
Ne daolit ket hoh alan

---

² ed-tu : ed-du, a vez disraget "et-tu".

³ toureier : douriou.

War ar bleuniou gwenn, war ar bleuniou glan ;
Reo an noz, reo ar prajeier,
Kouskit ivez 'n ho toureier ;

'Vid ma pado pell va huñvre
Ha levez va bro-Gerne,
Hag ar c'hwezvad dre an êr,
Hag ar bleunigou gwennig ha tener,
'Vid ma pado pell va huñvre
Ha levez va bro-Gerne.

Gwerz war stad ar brezoneg

War don : Êlez deuz ar baradoz, etc...

I

Eur vro dispar a lugern e-touez an oll vroïou,
Luskellet en heh huñvre gand mouez don ar moriou,
Paket he fenn intañvez en eul lenn vougenn hlaz,
Hag o son war eun daolenn hirvouduz 'vel eur hlaz.

Koulskoude, he-deus mibien gand Doue dibabet,
Dre ma oant tud hallouduz, da ziwall garz ar bed,
Netra barreg d'o sponta na barreg d'o diskar,
Nag e teufe da goueza an neñv war an douar.

Koulskoude, en peb amzer, 'talh enni da zevel,
Bleuniou aour leun a zudi, bleuniou gwenn leun a vel,
Ha da bignad er hlazenn, lemm evel noadeier⁴,
Touriou kaer dantelezet 'leh ma kan ar hleier.

Koulskoude, 'n he fardonïou, 'vez gwelet a-vagad
Ar c'hoanta gwiskamañchou 'zo bet dirag lagad,
Ar merhedigou flourra 'deus c'hoarzet d'ar vuhe',
An terrupla tud yaouank krouet dre zorn Doue.

Koulskoude, gand he bombard pa hwez ar biniou,
E nij ar gorollerien war askell o zoniou,
Hag war beg he menezïou pa gan he mêsaerien,
E toull dor ar Baradoz 'tispak selaouerien.

Perag eta chom kañvuz 'tal on mamm Breiz-Izel,
Perag war an Tremenet⁵ e taol bepred he sell,
Parag e talh da jali : « Gwechall, gwechall, gwechall ! »
Netra, 'med emañ gwasket he yez gand yez Vro-Hall.

II

Eun devez, e tremenis e-kichenn eur houldri
Bet enni 'pad tri-hant vloaz douster ha koantiri,
Bet enni dre vilierou koulmed gwenn o kluda,
Ha mouezïou kuñv damantuz noz ha deiz o vruda.

Pebez souez pa glevis diabarz ar houldri
O sevel en eur gwaga mouezïou raoulet ha kri',
Ha pa welsi o vale pe o nijal tro-dro
Brini du, brini loued, lapoused a varo !

Trehet e oa bet gante ar hudonigou gwenn,
Mouget o han, o giziou, peb eñvor deuz o gouenn ;
A gantvechou eürusted ne chome ken, allaz !

---

⁴ noadeier : nadoziou.

⁵ an Tremenet : an amzer dremenet.

Nemed, 'touez al loustoni, pluñvigou gwenn ha glaz.

Ha me kerkent da zoñjal en Breiz, va bro garet,
'Zo ivez gand ar Galleg he yez koz mastaret,
Hag e vez klasket bemdez, dre bep sort troiou kamm,
Lakaad he gizioù kaerra da goueza tamm-ha-tamm.

« Ma vije bet, emezon-me, 'leh tamm kudoned,
Tud a boell hag a galon sort m'eo ar Vretoned,
'Dije biskoaz aotreet divroiz d'o debri,
Na lapoused divalo da ren en o houldri. »

Mez den ebed ne gredfe penn-oh-penn ganeom-ni
Deuz ar Brezoneg santel 'n em lakaad d'enebi,
Rag biskoaz n'eo bet Breiziz trehet 'med a-guz-kaer ;
Hogen, an tu d'he flastra dre zindan a glasker.

Er skoliou eo bet kavet an noazusa doare
Da skei gantañ heb ehan taoliou didrugare' :
Skolaerien, skolaerezed, 'zo mistri a vrezel.
Roet deze 'vid kevridi laza yez Breiz-Izel.

Hini Vro-Hall⁶ 'deus warnom, dre lanwadou⁷ dirollet,
En eur holoù bep kammed douar ganeom kollet ;
Mor braz ar skridou galleg a zered euz Pariz,
Pounnerroh 'vid an hini 'zistrujas ar Gêr Iz.

Breiziz zoken a glever war o yez ober fae,
Gwerzet gante o fluenn, hag o zeod hag o fe' ;
Kreñvaad 'n on touez 'ra bemdez koagerez ar brini :
War-zao, dubeed Arvor, divranom⁸ or houldri !

III

Dilamm on yez ganem-ni, 'vez dilamm on ene :
Patre 'larfe d'ar Breizad ar mor, hag ar mene',
Hag an aveliou garo hag an noz spouronneg,
Ma vije ken d'o finta ar gerioù Brezoneg ?

Kollet e yez venniget, 'varvfe e oll dudi ;
Ne vefe ken na c'hoarzin, na karoud, na pedi :
E zent koz en ilizou a drofe kein dezañ,
Hag e anaon a ouelfe 'n o gwele diwezañ.

Petra 'larfe d'e galon bombard ha biniou,
Koroll ha c'hoariadeg, kleier ar pardonioù ?
Beteg e wiskamañchou n'o-defe penn na troad :
Breizad en Breiz a chomfe evel eun divroad.

Mar on-deus 'ta, kenvroiz, c'hoant miroud war on zro

⁶ Hini Vro-Hall : Yez Vro-Hall

⁷ lanwadou : "lannou" er skrid orin ; gwagennou.

⁸ divranom : di-vran (bran) - om : kasom kuit ar brini.

Kement 'zo bet a-viskoaz nerz ha kaerder on bro,
Diwallom on Brezoneg, stourmom 'vid hen divenn,
'Vel ma stourme on zadou, 'n eur hopal : « Torr e benn ! »

Meur a wech 'zo goulennet⁹ digand mistri Vro-Hall
Rei deom kemend a wiriou hag a roer leh all :
Van ebed n'o-deus greet c'hoaz dimeuz on fedennou,
Mez, mar geo yen o halon, ni 'zso tomm on fennou.

Pennou tomm, divreh kaled, dre on hannaderien
Ni 'rank trouzal ha c'hoari, dalhen horz gand ar yenn,
Kena dreuzo dioukouarn ar Halaloued vouzar ;
Ha gwaz d'ar gannaderien a gomzo re glouar !

Pep hini 'neze 'zo galvet da zivenn gwir e vro ;
Neb na garo ket ober 'vo degaset en-dro ;
Rag ni 'n-eus gwiriou santel divizet mad gwechall,
Pa brizas on Dukezig sevel war dron Bro-Hall.

Neuze 'nevoa 'r Brezoneg hepken urz¹⁰ da ziston
Dindan ar goabrenn deñval krouet 'vid ar Breton ;
Ar Gall a ranke goulenn aotre 'benn kaozeal¹¹ ;
Hag e fell dezañ hirie minella ar re all ?

Netra ken ne houlennom 'med bezañ selaouet ;
Rag biskoaz fae n'on-deus greet war yez ar Hallaoued ;
Evid he homz e trehom zoken war o gorre,
On skridou 'vez en Galleg peurvuia beh¹² d'o re.

Netra ne houlennom, 'med e vo 'n on skoliou
Deuz Brezoneg en Galleg troet ar henteliou :
Gand ma vefont lakaet o-daou war eun heveleb troad,
Biken ar yez Vrezoneg ne varvo 'n on broad.

Nann ! biken ne zizeho mammenn veo ar soniou,
Biken ganem ne davo bombard na biniou,
Ha dindan on heol klouar 'vo dalhet da youhal,
'N eur gana kanaouennou, 'vel en azmer gwechall.

Neuze 'viro Breiz-Izel he stumm hag he gizioù,
Sent ar vro 'chomo laouen e deun an ilizou,`
Breizad a vano Breizad, ma hallo e dud-koz
Hen anzav, hen anavezoud, pa deuy 'n o Faradoz¹³ !

IV

Mistri Vro-Hall, deuzouzom na veh ket¹⁴ re zireiz,
Rag hoh harpou nerzusa 'zo bet atao en Breiz ;

⁹ 'zo goulennet : ez eus bet goulennet (tregerieg).

¹⁰ urz : ar gwir.

¹¹ Ar Gall a ranke goulenn aotre 'benn kaozeal : ???

¹² beh d'o re : gwelloc'h eged o re.

¹³ 'n o Faradoz : daou her a zo : Baradoz, ha Paradoz.

¹⁴ na veh ket : na vefeh ket

Oh espern ar sort mibien, gounid ne rafoh ken !
On gwad 'zo deoh pa garfoh, on yez deom da viken !

An delenn hag ar barz

An delenn

Sav alese, barzig ; tenn din euz va halon
Ar veuleudi gaerra hag al lirinna son.

Ar barz

Na perag kana ken ? 'Rafem ket gwell ehan ;
Peogwir den, pa ganom, ne zelaou ouz on han ?
Koulz eo terri dioustu va fluenn dizehet,
Ha mouga 'vid eur wech da vouez ankounac'haet.
Trubard eo ar bed oll e-keñver ar varzed :
Euz a-dost o meuler, 'dreg o hein 'vez c'hoarzet,
Ha, mar bez sellet piz, war o fenn ne gaver
'Med eur gurunenn spenn 'vel hini on Zalver.
Kanet a-walh on-eus on-daou war an douar
Evid eur bed goapaer ha kalonou klouar ;
Er bed all, unanet gand lez-kana an êlez,
Ni 'zavo gwerziou kaer 'hed ar beurbadelez !
Daoust hag ar barz a gan 'vid bezañ selaouet ?
Gra 'vel an eostik-noz : e vouezig alaouret
Ne oar ken c'hwitellad soniou a garantez
Nemed pell euz an trouz, euz an dud, euz an deiz ;
Gra 'vel an alhweder, a gan 'toull dor an neñv,
Pa ne glev tro-war-dro 'med sioulder ar mene'.
'Vid ar bed da hoapaad, 'vid an dud da hoarzin,
Bale war ar roudou digoret gand Marzin :
Kan atao kement tra 'zo da vezañ karet,
Ha sav da benn, n'eus forz petra 'vo lavaret.

Ar barz

Ha petra 'kanin dit, va zelennig feal ?
Kement son kaer a oa 'deus paket ar re all.
Dre liorz ar varzed ar haerra seprejou
O kutuill an oll frouez hag an oll bokejou,
N'o-deus lezet netra gand ar re ziweza
'Med traou koz hag a lak al lenner da fêza.
Kaer 'm-eus sevel va fenn etrezeg ar stered,
Digomz eo va genou, goullo 'chom va spered.

An delenn

N'eo ket er penn, n'eo ket er genou e klasker
Pa ver en gwirionez c'hoantaouz da draou kaer ;
Tostoh d'ene an den, donnoh en diabarz
'N hini 'klever ar vouez a dle dihuni ar barz.
Er galon 'n hini 'zav mammenn ar wir vuhez,
Moueziou ar Vad, an Eeun, ar Haerder, an Druetz :
Selaou pegen skiltruz e sonont en ez kreiz
Ha kan, nag e ve ken 'vid meuli da vamm Breiz !

Ar barz

Senti 'rankan ouzit ha, daoust d'ar bed goapaer,

Euz a deun va halon e kanin va bro gaer.
War-zav, va zelennig ! ro din nerz ha skoazell,
Ha kanom unanet meuleudi Breiz-Izel !